52. *Sanicula* L. – žindava *)

Sanicula LINNAEUS Sp. Pl. 235, 1753.

Lit.: SHAN R. H. et CONSTANCE L. (1951): The genus Sanicula (Umbelliferae) in the Old World and the New. Univ. Calif. Publ. Bot. 25/1:1–78. – HIROE M. (1954): A cytotaxonomical study in Sanicula. Acta Phytotax. Geobot. 15:165–167. – FROEBE H. A. (1971): Wuchsform und Infloreszenzgestaltung in den Gattungen Sanicula, Hacquetia und Astrantia (Umbelliferae). Bot. Jb. 91:1–38.

Vytrvalé lysé byliny s krátkým oddenkem, s přímou, jednoduchou nebo zřídka chudě větvenou lodyhou a s přízemními listy dlanitě členěnými, dl. řapíkatými. Květenství terminální, ± vrcholičnaté, složené z jednoduchých stažených okolíků. Květy pravidelné, uprostřed okolíku oboupohlavné, na okraji okolíku pouze prašníkové, bílé. Dvounažky ± kulovité, bez karpoforu; merikarpia na hřbetní straně s hustými háčkovitými ostny, na vnitřní straně plochá, hladká; sekreční kanálky drobné, četné, ± pravidelně obklopující celé merikarpium. – Asi 37–38 druhů, rozšířených téměř po celém světě (s výjimkou Austrálie a Nového Zélandu), převážně v mírných pásech. – Entomogam. Epizoochor.

1. *Sanicula europaea* L. – žindava evropská

Tab. 97/1

Sanicula europaea LINNAEUS Sp. Pl. 235, 1753. – Syn.: *Sanicula officinalis* GOUAN Hortus Monsp. 131, 1762. – *S. officinarum* NECKER Delic. Gallo-belg. 137, 1768. – *S. vulgaris* KOCH Syn. Deutsch. Schweiz. Fl. 279, 1837.

Exsikáty: PETRAK Fl. Bohem. Morav. Exs., no 658. – TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 594. – Extra fines: CALLIER Fl. Siles. Exs., no 814. – DÖRFLER Herb. Norm., no 4892. – Fl. Exs. Bavar., no 1669. – Fl. Neerl. Exs., no 605. – Herb. Fl. Ross., no 2636. – Pl. Polon. Exs., no 445.

Oddenek ± přímý nebo sešikmený se svazčitými tmavohnědými kořeny. Lodyha jednoduchá, bezlistá nebo s 1–2 větvemi z úžlabí přisedlých, dlanitosečných listů, (15–)30–40(–50) cm vys., oblá. Čepel přízemních listů dlanitě (3–)5sečná, v obrysu okrouhlá, (2–)3–6(–7) cm v průměru, s úkrojky často 3klanými, zubatými; řapík (5–)10–15(–20) cm dl. Květenství terminální, jednou až dvakrát vrcholičnatě větvené (někdy připomínající složený okolík), se 3–4 větvemi (paprsky), s jednoduchými staženými okolíky na konci větví, každá větev podepřena dlanitosečným až čárkovitým listenem; okolíky ca 5 mm v průměru, se 4–6(–8)četným obalem z čárkovitých, ca 2 mm dl. listenů. Samčí květy krátce stopkaté, oboupohlavné přisedlé; kališní cípy zašpičatělé, korunní lístky úzce podlouhlé, ca 2 mm dl., žlábkovité, asi v 1/2 dovnitř ohnuté, bílé nebo růžové; stylopodium ± ploché, čnělky dlouhé, nitkovité, rozestálé. Merikarpia 3–4(–5) mm dl., šedohnědá s ostny vzhůru namířenými, ca 2 mm dl. V–VII. Hkf.

$2n = 16$ (ČR: 14. Cidl. pán.)

Variabilita: U nás i v celé Evropě pouze *S. europaea* L. v užším smyslu. Druh poměrně málo proměnlivý, odchylky většinou pouze v kvantitativních znacích v rámci variačního rozpětí nebo v souvislosti se stanovištními poměry.

Ekologie a cenologie: Smíšené lesy, nejčastěji jedliny a květnaté bučiny, dubohabřiny, jedlové doubravy, též lužní lesy. Na půdách čerstvě vlhkých až vlhkých, slabě kyselých až neutrálních; druh ± stínomilný. Ve společenstvech řádu *Fagetalia* (diagnostický druh), hlavně svazů *Carpinion* a *Fagion*.

Rozšíření v ČR: Na většině území, nejhojněji v jz., s., a sv. Čechách a na sv. Moravě. Těžiště výskytu v kolinním a suprakolinním stupni, v planárním a montánním řídčeji (min.: Břeclav, ca 155 m; max.: Hrubý Jeseník, Medvědinec, 1 100 m).

T: Téměř v celé oblasti [údaje chybějí z 5. Terez. kotl. a 17. Mikul. pah.], hojně až velmi hojně v 4. Loun.-lab. střed. (kromě 4a.), 6. Džbán, 8. Čes. kras, 13. Rožď. pah., 14. Cidl. pán., 15. Vých. Pol., 20. Jihomor. pah., 21. Haná (ve 21b. řídčeji), v ostatních fyt. o. ojediněle až roztr. – **M:** pravděpodobně v celé oblasti [údaje chybějí z 22. Halštr. vrch. a 27. Tachov. bráz.], hojně až velmi hojně ve fyt. o. 31. Plz. pah., 32. Křivokl., 34. Plán. hřb., 35. Podbrd., 37. Šum.-novohr. podh., 41. Stř. Povlt., 61. Dol. Poorl., 62. Litomyš. pán., 63. Českomor. mezih., 68. Mor. podh. Vysoč., 69. Želez. hory, 71. Drah. vrch. a v celém Karp. M., v ostatních fyt. o. ojediněle až dosti hojně. – **O:** 86. Slavk. les (Kynžvart, Lazy), 87. Brdy, 88. Šum., 89. Novohr. hory, 90. Jihl. vrchy, 91. Žďár. vrchy, 93. Krk., 95. Orl. hory (Bukačka; Malá Deštná; Trčkov; Kamenec), 97. Hr. Jes., 99. Mor.-slez. Besk. (dosti hojně).

Celkové rozšíření: Evropa, Kavkaz, s. Írán, z. Sibiř (Altaj), s. Afrika, Malá Asie, Sýrie. Zahrnování příbuzných druhů *S. elata* HAMILTON (v. a j. Afrika, j. Asie, Japonsko) a *S. chinensis* BUNGE (Čína, Korea, Japonsko) jako infraspecifických taxonů do *S. europaea* není oprávněné (SHAN et CONSTANCE 1951). – Mapy: SHAN et CONSTANCE 1951:36 (značně neúplná); HULTÉN CP 1971:147; MEUSEL et al. 1978:304; HULTÉN NE 1986: 692.

53. *Astrantia* L. – jarmanka **)

Astrantia LINNAEUS Sp. Pl. 235, 1753.

Lit.: STUR D. (1860): Beiträge zu einer Monographie des Genus Astrantia. S.-B. Akad. Wiss. Wien, cl. math.-natur., 40:409–524. – GRINTZESCO J. (1910): Monographie du genre Astrantia. Annuaire Conserv. Jard. Bot. Genève 13–14:66–194. – WOLF H.

*), **) Zpracoval P. Tomšovic

Searchable PDF created by OCR.space (Free Version)

Tab. 97: 1 *Sanicula europaea*, 1a – plod. – 2 *Hacquetia epipactis*, 2a – plod. – 3 *Astrantia major*, 3a – samčí květ, 3b – oboupohlavný květ, 3c – příčný řez plůdkem.

Searchable PDF created by OCR.space (Free Version)

Searchable PDF created by OCR.space (Free Version)